

HÜSREV HATEMİ İLE FERİKÖY'DEN CERRAHPAŞA'YA

BEŞİR AYVAZOĞLU

1- Hüseyin Hatemi, sadece bir hekim değil, aynı zamanda güçlü bir şair, derinlikli bir kültür adamı ve kendi tabiriyle "eski günlerin ve hatıraların tapu sicil muhafızı"dır

"İstanbul, benim şehrim, ey orkestrası zamanın"
Hüseyin Hatemi, 1966.

Aslen Tebrizli bir ailenin çocuğusunuz, gözlerinizi dünyaya İstanbul'un Feriköy'ünde açtınız. Bize çocukluğunuzu ve ilk gençliğinizi yaşadığınız bu semti, Feriköy'ü, doğup büyüdüğünüz evi, sokağı, bu sokağın insanlarını anlatır mısınız?

İkiz birader Hüseyin Hatemi ile aynı gün, 12 Aralık 1938'de, saat 14.30-15.00 arası doğmuşuz. Yer, Kurtuluş Tramvay Caddesi'nde hâlen duran Modern Apartmanı. Atatürk'ün öldüğü yıl. Annem bir komşu hanım ile

birlikte, bizim doğumumuza bir aydan az zaman kaldığı hâlde, Dolmabahçe Sarayı'na giderek katafalk önünden geçmiş. Ertesi gün, aynı yerde izdiham sebebi ile ölenler olduğundan, annem, "Az kalsın doğamayacaktınız, ben de zaten hayatta olmayacaktım!" derdi. Hüseyin ve ben, kendimizi anlar gibi olduğumuz 1942 yılından, siyah beyaz film gibi sahneler hatırlıyoruz. Apartman kapıcısı Mıgırdıç Ağa, ev sahibimiz olan Rum Mösyö'nün, ağabeyim yaşındaki oğlu Yorgo, o sırada ortaokula başlamış olan ablamın kapıdan uğrayan arkadaşı Cevza Abla...

"Cevza", yanlış hatırlamıyorsam, İkizler burcu demek... Ama şahıs ismi olarak kullanıldığını hiç duymamıştım.

Hakikaten Cevza adı oldukça nadir duyulan adlardandır. Bu adı Hüseyin ile benim "Ceviz Abla" şeklinde anlamamız, ablamı çok kızdırmıştı. Yine 1942-1943 yıllarından siyah beyaz film gibi hatırladıklarımız: Yurt dışında "Alman Harbi" var. "Almanlar İngilizleri, İngilizler Almanları bombalıyorlar." Kendimizi bilmeye başladığımız 1942-1943 arasında, Kurtuluş Tramvay Caddesi'nden anılarımızda kalan, gelip geçen tramvaylardı. Taksi trafiği çok seyrekti. Dolmuşlar ise beş altı yıl sonra başlayacaktı. 1943 yılının galiba ikinci yarısında Modern Apartmanı'nın sağ yukarısında ve karşı sırada olan ve Baruthane Caddesi'ne açılan Feriköy Çobanoğlu Sokağı'nda iki katlı bir eve taşındık. Babam, dükkândan eve gelince, bu evin büyükçe bir oda büyüklüğünde olan bahçesini dolaşır ve yaz mevsimlerinde kendi yetiştirdiği çiçekleri sulardı. O yıllarda, esnafın tatil alışkanlığı ve lüksü yoktu. Kırtasiyeci olan babam nasıl pazar gününden başka tatil bilmeden çalışırsa -cumartesiler çok sonra tatil oldu- bakkal Mösyö Niko, kasap Ahmet Bey ve birçok kişi hiç tatile çıkmadan çalışırlardı. O yıllarda yaz tatillerinde, öğretmenlere, denizi olan şehirlerin ilkokulları ve ortaokullarında, odalardaki sıra ve sandalyeler koridora

2- İstanbul'un Halic'i ve Boğaz'ı kucaklayan büyüleyici manzaralarından biri. Birinci köprü henüz yapılmış ve Boğaziçi sırtları henüz gökdelenler tarafından istila edilmemiş

çıkarılarak, dersaneleri otel odası gibi kullanma imkânı tanınırdı. Belki ordu için de böyle bir imkân vardı, ama bilmiyorum. Kısacası, 1960'lı yılların başına kadar, kamu olsun, özel sektör olsun, memurlar tatil yapar, fakat genellikle Bodrum'a Antalya'ya değil kendi ilçelerine giderlerdi. Esnaf ise, müşteri kaybetmek veya "Çalışmayı sevmiyor!" derler korkusuyla yalnız pazar günü tatiliyle yetinirdi. Kurtuluş Tramvay Caddesi'nde apartman sık görüldüğü hâlde, Feriköy Çobanoğlu Sokağı'nda evlerin hepsi iki katlıydı. Her iki katlı evin de sağ komşu, sol komşu ve bahçe komşusu olmak üzere ortak duvarlı üç komşusu olurdu. Erkek komşular "Akşam şerifler hayr olsun." ve "Sabah şerifler hayr olsun." diye selamlaşırlardı. Üçüncü komşu, Kuyulubağ Sokağı'nın bahçeleri ile Çobanoğlu Sokağı'nın bahçelerinin bahçe komşuluğu oluşturmasından doğuyordu.

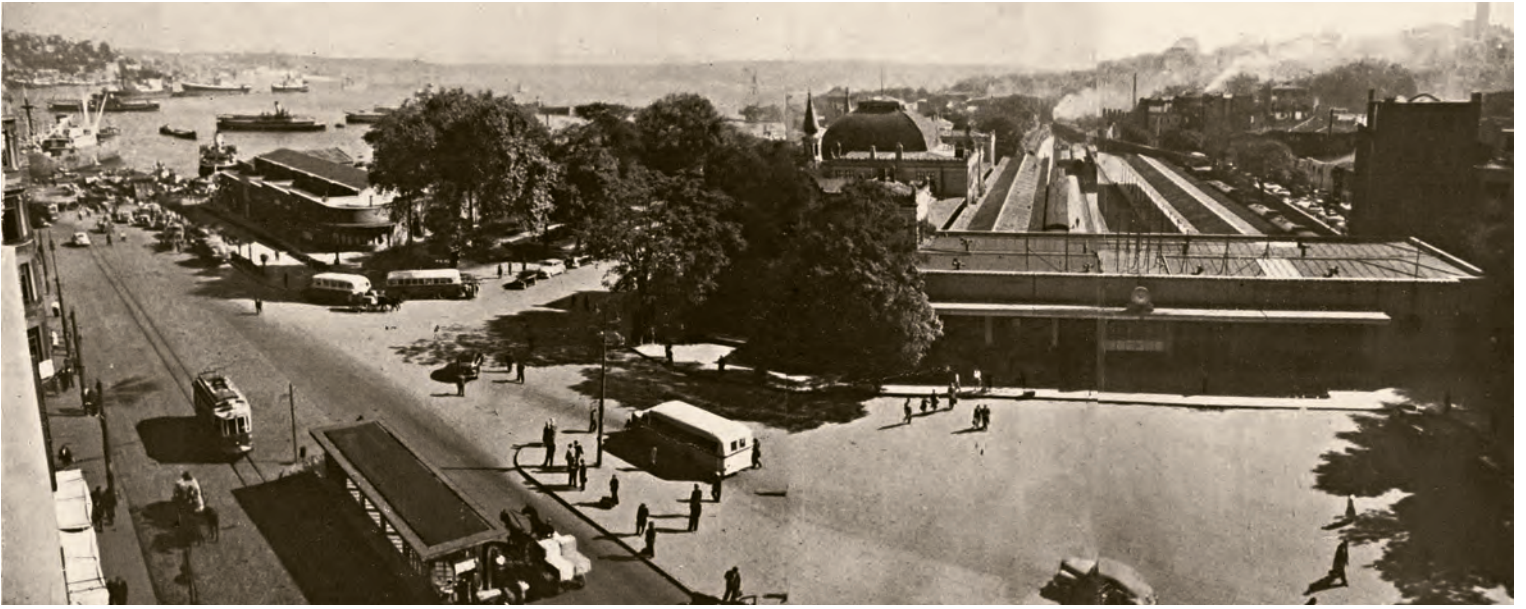
Zannedersem bir hayli gayrimüslim komşunuz vardı.

Tabii, o yıllarda Tarlabası, Samatya, Bakırköy, Ortaköy, Galatasaray, Tünel gibi semtlerde oturanların Rum ve Ermeni komşuları, sayıca fazla olurdu. Feriköy Çobanoğlu Sokağı'nda, 1940'lı yıllardan yirmi yıl kadar öncesinden beri, orta hâlli memurlar, emekli subaylar ve Anadolu esnaf yerleşmesi artmış olduğundan, Hristiyan veya Musevi komşu oranı %30 civarındaydı. Fakat 200 m sağa veya sola gitmek, bu oranı değiştirebilirdi. Eski İstanbul'un bir özelliği idi bu. Mesela Haseki-Cerrahpaşa arasını ele alalım. Neredeyse yüz adımda bir, başka özelliği olan bir mahalle ile karşılaşılırdı.

Yusufpaşa, Haseki, Cerrahpaşa, Cambaziye Mahallesi, Etyemez, Samatya, Hekimoğlu Ali Paşa, Davutpaşa Mahallesi burun buruna idi. Feriköy, onlara oranla çok yeni bir mahalle olduğundan, mahalle adları yerine sokak adlarının değişmesiyle sokağın manevi havası değişirdi. Galata Kulesi'nin etrafı ve Halıoğlu, Hasköy ve Balat ise Musevi semtleriydi. Çobanoğlu Sokağı, Lala Şahin Sokağı, Kuyulubağ Sokağı, Şahap Sokağı, Avukat Caddesi, Havzulbahçe Sokağı, Baruthane Caddesi, Ergenekon Caddesi, hepsi ayrı bir şehrin mahallesi gibiydi. Havzulbahçe Sokağı, ağaçlı bahçeler, demir parmaklıklı kapılarıyla modern villalar sokağıydı. Çobanoğlu Sokağı Rum ve Ermeni mühendis veya kalfalar elinden çıkmış iki katlı şirin evleri ile Cumhuriyet'le yaşıt gibiydi. Feriköy Spor Kulübü'ne doğru giderseniz biraz daha mütevazı Feriköy evleri görülürdü. Bu istikamet bizi Feriköy Camii'ne, dinî bayramlarda kurulan "Bayram Yeri"ne ve o zamanda çok hüzünlü bir mezarlık olan, Feriköy Mezarlığı'na götürürdü.

Bu mezarlığın hatıralarınızda önemli yeri olduğunu biliyorum. Biraz anlatır mısınız Feriköy Mezarlığı'nı?

Feriköy Mezarlığı hüzünlüydü. Çünkü Karacaahmet ve diğer eski mezarlıklarda bol miktarda Arap alfabesiyle yazılmış mezar taşı bulunduğundan ölüm pek yakın görünmezdi bize. Feriköy Mezarlığı'nda ise, hemen tamamı Latin alfabesi ile olan acıklı kitabeleri okur, hüzünlenirdik. Bizim yaşımıza çok yakın bir yaşta ölmüş Erhan adında bir çocuğa annesi şu kitabeyi yazdırmıştı. "Anneciğim

3- Sirkeci Gar Meydanı'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki görünüşü (*Cumhuriyet Devrinde İstanbul*)

kalksana/Işıkları yaksana/Erhan kuşun vurulmuş/
Yarasını sarsana.” Böyle bir mezar taşını okumak, o zaman yedi sekiz yaşında olan beni ve Hüseyin'i üzmez de ne yapar? Benim şiirlerimde “ölüm” olayının biraz fazla yer etmesinin kaynağı, hiçbir akrabası Feriköy'de yatmayan annemin, sırf kederlenme ihtiyacını tatmin için, ikimizi de yanına alarak çıktığı Feriköy Mezarlığı seyahatleridir.

Aslında, 1940'larda kederlenmek, hüznlenmek için mezarlığa gitmek de şart değildi. Rahmetli annemin anlattıklarından ve tabii okuduklarımdan biliyorum.

Çok haklısınız, 1940'lı yıllarda İstanbul'un üzerine çöken keder birden fazla sebebe bağlanabilir. İlki, geçim zorluğu... İstiklal Savaşı biteli ancak yirmi küsur yıl geçmişti. Ondan da önce, halk, I. Dünya Savaşı'ndan ve hemen ardından İstanbul ve İzmir'in işgalinden çok etkilenmişti. Ayrıca sıtma ve tüberküloz halkı kırıp geçiriyordu. Sıtma, Sabahattin Ali'nin hikâyelerini, tüberküloz Rıfat Ilgaz'ın otobiyografik ve kurgusal yazılarını etkilemiştir. O zaman, cezaevinde olan, fakat biz yaştakilerin ancak 1950'den sonra haberdar olacağı Nâzım Hikmet de, *Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı eserinde Anadolu köylüsünün geçim zorluklarını çok etkileyici bir şekilde anlatır. İkincisi, savaş endişesi... Almanya'yı tutanlar “Ya Rusya galip gelirse...”, Rusya'yı tutanlar “Ya Nazizm bizim ellere de gelirse...” korkusu içindeydi. Fakat günümüzde olduğu kadar, halk arasında taraf tutma yoktu. Halide Edip ve Nâzım Hikmet'in anlattığı Hitlerci olmak ve Stalin'i tutmak muhakkak ki gerçek gözlemlere dayanıyor. Fakat savaş sırasında orta ve dar gelirli aileler “Allah korusun, biz savaşa girmeyelim.”

havasında olduklarından yedi-sekiz yaşındaki çocukların dünyasında Hitler, Stalin, Churchill, Roosevelt gibi adlar çok duyulan ve savaşla ilgili oldukları bilinen adları sadece. Çevremizde üniversiteli ağabey pek yoktu. Ağabeyim 1949 sonbaharında üniversiteye başladı. Bizden on yaş büyük gençlerin savaşla ilgilendiklerini ve Hitler'den de Stalin'den de çekinerek biraz İngiltere eğilimli olduklarını hissederdik.

O yılları yaşamış insanların hafızalarından silinmeyen karartma gecelerini siz nasıl hatırlıyorsunuz?

Savaş sırasında sık sık karartma yapılır, evlerin camlarına da ayrıca sürekli olarak, mavi veya lacivert ambalaj kâğıtları yapıştırılırdı. Alarm düdükları bazen sivil savunma eğitimi için, bazen de gerçekten bir “Alman uçağı” ihbarı alındığında çalar, hiçbir mahallede sığınak olmadığından, halk, evlerin bodrumlarına sığırmırdı. 1943-1944 yılında, beş-altı yaşlarında çocuklar olduğumuzdan, kömürlükteki beyaz ve uzun bacaklı örümceklerden çok korkar, bomba korkusundan daha çok örümcek korkusundan ağlayıp dururduk. Geceleri, İstanbul gökyüzünde projektörler uçak arar ve ışık huzmeleri birbiriyle kesişir dururlardı. Halkın bir kısmı projektör demez “ışıldak” derdi.

Çok zor yıllar olsa gerek.

Çok zor... 1943 ve 1944 yıllarında, bizi çok etkileyen olayların başında, sokakta açlıktan bayılanlar ve onlara evlerden yemek koşturulması geliyordu. Gözümün önünden hiç gitmeyen iki manzara var. Birincisi, çok temiz ve yeni pardösülü bir gencin, Çobanoğlu Sokağı'nda

4- 33 numaralı Yediküle-Sirkeci tramvayı... Bu tramvaya binen herhangi bir İstanbullu ya Sirkeci'den Yediküle'ye, ya Yediküle'den Sirkeci'ye giderdi; İkinci Yeni şairleri ise dünyaya... Hüsrev Hatemi'ye gelince... O muhtemelen tramvaya binince tapu sicil muhafızlığını yaptığı eski günlere gidiyordu

yere düşmesi, “bayıldı” bağırışlarıyla yanına koşan komşu teyzelere “Üç gündür, hiçbir şey yemedim.” deyince, buzdolabı olmayan evlerin tel dolaplarında -biliyorsunuz, sineğe karşı telle korunan, fakat soğutma özelliği dolaplara “tel dolap” denirdi- taze fasulye, az miktarda ıspanak, bir dilim ekmeğe gibi o yıllara göre yine de ikram sayılabilecek yemekler getirilmişti. Üniversiteli olduğunu ağlayarak söylemiş olan genç adam, bunları yiyerek su içtikten sonra, başı önünde sokağı terk etmişti. Hafızamda kayıtlı bir başka manzara da, yine temiz giyimli, kumral ve 40-50 yaşlarında bir adam. O da ağlayarak kendine geldikten sonra, açlıktan bayıldığını söylemiş ve yine evlerin tel dolaplarından ıspanak, taze fasulye ve ekmeğe gibi ikramlar getirilmişti. Bizim sokakta ilk buzdolapları, savaş bittikten bir iki yıl sonra, 1947-1948 yıllarında görüldü. Bazı sokaklarda hiç görülmemeyen buzdolaplı ev oranı, genellikle on beş evde birdi. Buzdolabı olan evlere küçük çocuklar gönderilir mesela “Annem selam söylüyor. Bu 250 gr. kıymayı dolabınıza koyar mısınız? Yarın alacak.” gibi ricalarda bulunulurdu. Yerli buzdolabı yoktu. Buzdolapları genellikle “English Electric, Kelvinator, Frigidaire” gibi markalardı. İlk yerli buzdolapları ile 1958-

1960 arası karşılaşacaktık. 1958'den sonra, tel dolaplar bazı dar gelirli sokaklarda kaldı. 1980'lerden sonra, eski dost tel dolaplarla karşılaşmadım.

Feriköy'de komşuluk ilişkileri nasıldı? Unutamadığınız komşularınız var mı?

Evimizin Şişli'ye doğru olan tarafında, Milli Eğitim müfettişi Nuri İmece ve ailesi, yani Nuri Bey Amca, Melahat Hanım Teyze; Kurtuluş'a doğru olan tarafında muhasebeci Saim Tüzün ve ailesi, yani Saim Bey Amca ve Zafer Hanım Teyze otururdu. Zafer Hanımların Kurtuluş semti tarafındaki komşuları Rum asıllı İstrati Bey ile İtalyan asıllı eşi ve Hrisantos adlı hukuk öğrencisi oğulları idi. Bu iki katlı evin bir odasında tek oda kiralamış olan, Sahure Hanım oturmaktaydı. Beyaz saçlarını bir bantla tutturmuş ve her zaman etek bluz veya etek hırka ile dolaşan Sahure Hanım, eşini kaybettikten sonra, Feriköy'ün bu sokağına sığınmış ve daha sonra çıkan Soyadı Kanunu sırasında yalnızlığını ifade etmek için “Birben” soyadını almıştı. Tek odasının duvarında, ak saçlı ve papyon kravatlı eşi bize bakardı. Sahure Hanım'ın dayısı II. Meşrutiyet Dönemi mebuslarından Ali Naki

5- Galata Köprüsü ve Karaköy Meydanı... Karaköy Mescidi (Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii) yerli yerinde durduğuna göre, fotoğraf 1958 yılından önce çekilmiş olmalı

Efendi -“efendi”liği medrese öğrenimi görmesindenmiş-. Dârüşşafaka kurucularındandı.

Sahure Hanım’ın kimi kimsesi yok muydu?

Olmaz olur mu? İki oğlu ve torunları vardır. Sahure Hanım’ı ziyaret için bazen iki oğlundan biri, torunlarından da Remzi gelirdi. Remzi, yaşıtıımızdı. Bir gün babasıyla beraber, Sahure Hanım’a bir şarkı okuyan Remzi’nin sesi ve Şevki Bey’in eserinin altından kalkma becerisi, beni gıpta hisleriyle doldurmuştu. Şarkı Şevki Bey’in “Dil yâresini andıracak yâre bulunmaz/Dünyâda gönül yâresine çâre bulunmaz” şarkısıydı. Sahure Hanım’ın ailesi dışındaki tek ziyaretçisi, Namık Kemal’in gelini, o tarihte hayatta olmayan Ali Ekrem Bolayır’ın eşi Celile Bolayır idi. Sahure Hanım, biricik oğlu Cezmi’nin hatırasıyla

yaşayan Celile Hanım’ın yanında, Cezmi’den ve intihardan bahsetmemesini annemden rica etmişti. Cezmi, İsviçreli(?) bir kadına âşık olmuş ve bu aşk yüzünden intihar etmiş, Ali Ekrem Bey, bu yüzden kadına o kadar kin duymuş ki “Katil olsam gebertirim ben o mel’un kadını.” mısraı ile biten bir kıta yazmış.

Namık Kemal’in oğulları ve torunları hakkında bir makale yazmıştım. Cezmi, keman dersleri aldığı, Büyükkada’da oturan Belçikalı, evli bir kadına âşık olmuş, aşkına karşılık bulamayınca intihar etmiş. Ali Ekrem Bey’in sözünü ettiğiniz kıtası maceranın başka türlü cereyan etmiş olabileceğini de gösteriyor. Araştırmak lazım. Sahure Hanım ne zaman vefat etti hocam?

Sahure Hanım, Ali Ekrem Bey’in o hanıma

kızgınlığını “Cezmi’ye başlangıçta ümit vermiş” olmasıyla açıklardı. “Katil olsam gebertirdim ben o mel’un kadını.” ile biten kıtanın tam şekli yanılmıyorsam İbrahim Alaeddin Gövsa’nın *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*’nin “Ekrem Bey” maddesinde kayıtlıdır. Sahure Hanım, bizim ilkokul diploması aldığımız ve 14 Mayıs seçimleriyle Demokrat Parti devrine girilmiş olan 1950 yılında, sıcak bir yaz günü, tek odasında öldü. Ölümüne iki veya üç saat kala, onu son defa görmeye gitmiştim. Birader, onu o hâlde görmek istemediği için gelmemiştii. Unutmadan söyleyeyim: Sahure Hanım, kardeşim ile bana, Tevfik Fikret’in *Şermin* adlı çocuk şiirleri kitabının ilk baskısını hediye etmişti. Bu kitabı biraderle Osmanlıca okuma kitabı olarak kullandık. Arap harfleriyle basılmış eski kitapları okuma yolunda ilk adımları bu kitapla attık.

Hatıralarınızda daha ziyade yaşlı hanım komşuların iz bırakmış olması enteresan.

Evet, bir de Nadire Hanım’ı unutmam. Çobanoğlu Sokağı’nda, karşımızda üç ev vardı. Bu evlerden Kurtuluş’a doğru olan üçüncüsünün yanında oldukça geniş sebze bahçeleri, yani bostanlar başlardı. Şişli tarafında olan birinci evin yanında, bir kömür deposu vardı. Birinci ev dediğim, kömür deposuna bitişik ev, ikisi de saraydan emekli olan Nadire Hanım’la Mehmet Bey’in eviydi. Nadire Hanım, 1940’larda yetmiş yaşlarındaydı. Kendisinden daha yaşlı olan Mehmet Bey, ikinci kat penceresi önündeki divanda, uzun gecelik entarisiyle oturur, sabahtan hava kararınca kadar sokağı seyrederdi. Felçli değildi. Fakat konuşmayı sevmediğinden olacak, sokak halkından hiçbir kimse onun sesini duymamıştır. Mehmet Bey, 1940’ların sonunda vefat etti. Nadire Hanım, ondan sonra, beş-on yıl daha yaşadı. Nadire Hanım Çerkez’di; dokuz on yaşlarındayken bir esirci tarafından kaçırılarak saraya getirildiğini anlatırdı.

Mahallenin “Sarahlı Hanım”ı Nadire Hanım’dı demek ki...

Evet, Sarahlı Hanım... Sokağın mimari özellikleri bakımından en güzel evi de emeklilik ikramiyesi olarak satın alınarak kendilerine hediye edilmiş. Çok iyi hatırladığım, Kafkasya’dan kaçırılış hikâyesi annemi ağlatmış, beni ve biraderi de çok etkilemişti: “Dokuz yaşında kız çocuğuydum Cemile Hanım, bir küçük kasaba veya köydeydik. Bir gün kapı önünde oynamaya çıkmıştım. Birden ağzıma bir el kapandı. Bıyıklı bir adam beni atının üzerine aldı. Saatlerce doludizgin koşturdu atını. Sonra bir deniz kıyısına geldik. Beni mavna mı desem, gemi mi desem bir deniz vasıtasının ambarına tıktılar. Türkçe bilmiyordum. Annemi görmek isteyip ağlarken bıyıklı

esirci gözlerini o kadar korkunç açıyordu ki bir müddet susarak tekrar ağlardım. Sonra Cemile Hanımcığım, sarayda senelerce bir Sultan Hanım’ın hizmetini gördüm. On beş yıl kadar sonra, sarayda erkek hizmetkâr olarak çalışan Mehmet Bey ile evlendirildim. İkimize, bu oturduğumuz ev hediye edildi.”

Hocam, 1850’lerin başlarında bizde köle ticareti kesin olarak yasaklanmıştı. Nadire Hanım hangi padişah zamanında saraya girmiş?

Şimdi hayıflanıyorum, çünkü annem “Sultan Abdülhamid zamanında mı, Reşad zamanında mı?” diye sormamıştı. Az çok meraklı ve bilinçli olduğum hâlde, yeteri kadar değilmişim ki bunları ben de sormadım. Bizde illegal olarak biraz daha devam ettiğini sanıyorum. Hatta yalnız Çerkezistan’dan değil, Habeşistan’dan da... Zaten Nadire Hanım, Sahure Hanım’ın aksine, çocuklarla pek konuşmazdı. Büyükanem Azeri Türkçesi konuştuğu için, Nadire Hanım, en yakın sohbet arkadaşı olarak yaşıtını değil, annemi seçmişti. 1947 veya 1948 yılında Nadire Hanım, elli yıllık evli olduğunu söylediğine göre, sanıyorum ki saraydan çıkışı 1897-1898 arasında idi. Yani Abdülhamid dönemi. Zaten Sultan Reşad döneminde saray emeklisine ev hediye edilemezdi. Nadire Hanım’ın oturduğu ev, o sırada İstanbul’da örnekleri çok olan, Rum mühendis veya kalfa elinden çıkmış, özenle inşa edilmiş. Çatısının altında ikinci kat pencerelerinin üstünde renkli çini bulunan bir evdi. Bir eski İstanbul baykuşu, bu evin çatısında yuva yapmıştı. Akşam karanlığında bu baykuş, sokağa belli aralıklarla “pışş pışş” şeklinde hatırladığım bir sesle sinyal yollardı. “Uğursuzluk getirir, bu yuvayı boz Nadire Hanım!” diyen komşu hanımlara, Nadire Hanım çok sinirlenirdi. Bir gün anneme “Komşular çok yanlış söylüyorlar. Baykuş çok uğurlu bir kuştur. Yuva kurduğu eve uğur getirir. Baykuş demek de günahdır. Bu kuşa Murat Kuşu denir.” demişti.

Nadire Hanım doğrusu çok hoş, renkli bir İstanbul hanımıymış.

Evet, kendine has bir tipti. Saçlarını başörtüsüyle kapatır, fakat önden görünen bazı saç bölümlerini örtmeye çalışmazdı. Sarahlı olduğu için orta hâlli İstanbul hanımlarından farklıydı. Sinemaya gitmeyi çok sever, dönüşünde gördüğü filmleri baştan sona dinleyecek birini arar, bu dinleyici de, hemen her zaman annem olurdu. Nadire Hanım, sabah on sıralarında bizim evin zilini çalardı. Sinemayı çok sevdiği hâlde, o yılların şartlarında, kayınvalidesinden çekinerek ancak bir yıl içinde altı veya

yedi defa sinemaya gidebilen annem, kendisine ve ona bir kahve yaparak dinlemeye başladığı. Nadire Hanım, gördüğü filmleri jestler ve kısa danslar eşliğinde anlatırdı. Mesela “Birden, kız oynamaya başladı, sevdiği gencin uzaktan kendisini seyrettiğini anlayınca, işte sevdiğim orada, işte sevdiğim orada diyerek oynuyordu kız.” derken ayağa kalkmış, kısa bir dans gösterisi yapıp oturmuştu. Başka bir gün de “Kız, adama çok kızgın baktı, vicdansız diye bağırıyor!” derken, öyle bir bağırıyordu ki Hüseyin ile ben irkilmiştik. Anneannem ise, bizi Tophane’den kalkarak görmeye gelen bir Hüseyin Rahmi Gürpınar tipiydi. Çok iyi kalpli ve herkese acıyan bir insan oluşu da, ayrıca öne çıkan vasfıydı. Büyükanem, yani babamın annesi, Azerbaycan’da belden lastikli çarşafa alışıktı olmadığından evde ve bahçede “Çadıra” denen ince kumaşa sarınarak dolaşır, bir yere giderken, ince siyah pardösü ve siyah parlak ruhan ayakkabı giyer, elleri de siyah eldivenli olurdu. Başını anneannem gibi sıkıca kapatır, fakat başörtüsünü bağlama tarzı “sıkma” şeklinde olmazdı. Annem evde ve bahçede başı açık, sokakta ise, önden saçlar az miktarda görülecek şekilde başı örtülü olurdu.

Anneanneniz İstanbullu muydu hocam? Bir şiirinize “Son İstanbullu anneanneyle beraber/Kumpanya sözcüğü de öldü.” mısralarıyla başlıyorsunuz.

Evet, 1975 yılından kalan bu şiirdeki “anneanne” gerçek anneannemdir. Adı Hanım’dı. Kars’ta, Iğdır’da Hanım adına hâlen tesadüf ediliyor. Anneannem ve dedem Bilal Bey, İran Azerbaycan’ının Dilman şehri, Muğancık köyünde doğmuşlar. Dedem, daha önce İstanbul’a geçerek, Tophane’de Karabaş Türbesi’ne çok yakın bir yerde tütüncü dükkânı açmış. Bir müddet sonra, on iki yaşında olan anneannem İstanbul’a gelmiş. Dört beş yıl sonra bu iki akraba çocuğu evlenmişler. Anneannem tahminen 1885, Bilal Dedem 1875 doğumlu imiş. Ben ve Hüseyin doğmadan, Bilal Dede vefat etmiş. Anneannem 1966’ya kadar yaşadı. Sultan Hamid dönemi, Harb-i Umumi hatıraları, İstanbul’un işgali, Refet Paşa’nın 1922’de İstanbul’a girişi, Atatürk’ün ölümü gibi bir hatıralar listesi vardı. Bir Azerbaycan hanımı olmaktan daha çok bir İstanbul hanımı olarak hayatını tamamladı. Şiirde onun için “İstanbullu anneanne” dedim. Okuma fırsatı verilmemişti. Hiçbir alfabeyle ilgisi yoktu. Urmiye doğumlu olan babaannem Rubabe Hanım ise tam bir Azeri hanımı olarak yaşadı. Elli yaşına yaklaşmışken İstanbul’a geldiği ve kulakları ağır işittiği için, sadece Azeri Türkçesi konuşurdu. Ona da okuma fırsatı tanınmadığından o da hiçbir harfi tanımazdı. Anneannem on iki yaşından sonra hep

İstanbul’da yaşamış olduğundan, Kerbela ağıtlarını pek bilmezdi. Ben ve Hüseyin, Kerbela ağıtlarını babaannemizden dinlerdik. Babaannemin beyinde Kerbela ağıtları ve birkaç Azeri türküsü kaydedilmişti. Ağıtları mırıldanarak söylerken sürekli ağlar, “Kaleden kaleye şahin uçurdum” gibi bir türküyü mırıldanırken gülümserdi. Anneannem ne ağıt ne türkü mırıldanırdı. Fakat babaannemiz radyo ile hiç ilgilenmediği hâlde, anneanne, radyoda “Sarayburnu’nun ufak tefek taşları” veya “Ada sahillerinde bekliyorum” nağmeleri duyulunca kulak kesilir, zevkle dinlerdi. 1955 yılıydı sanıyorum, Refii Cevat Ulunay’ın bir kitabında, İstanbul kahvehanelerinde söylenen bir semainin ilk mısraları verilmişti. “Efendim Hu, Nasibim bu, Tecelli taksirat yahu.” Biraderim Hüseyin, anneannemizin İstanbulluluğunu bu mısralarda test etmek istedi. Ben “Kahvehaneye adım atmamış bir hanım, bu semaiyi duymuş olamaz.” dedimse de dinletemedim. Hüseyin, anneannemin oturduğu ve uyukladığı sedire yaklaşarak, “Efendim Hu.” deyince, anneanne gözlerini açtı ve “Nasibim bu, tecelli taksirat yahu” mısralarını semai havasında neşeli bir tarzda tamamladı. Böylece Hüseyin, bahsi kazanmış oldu. Anneannemin konuşma dilinde, İstanbul Türkçesine Rumcadan, İtalyancadan geçmiş kelimeler de bulunurdu. Babaannem, kendi içindeki dünyasında yaşar, bu gibi kelimeleri öğrenmeye gayret sarf etmezdi. Anneannemin meşhur kelimelerinden biri de “kumpanya” kelimesiydi. Havagazı şirketine “Gaz Kumpanyası”, Elektrik İdaresi’ne “Elektrik Kumpanyası” derdi. Kumpanya sözü, 1960’lı yıllara kadar İstanbul çocuklarının oyun tekerlemelerinde yer alırdı. “Aya maya kumpanya, bir şişe şampanya” gibi. 1966’da anneannem ölünce, kumpanya kelimesi de Katolik milletine mensup olduğundan, onun defnedilmesi de Feriköy Latin Katolik mezarlığında yapılmış gibi gelmişti bana. Babaannem radyo dinlemez, radyo açık olsa bile hiç ilgilenmezdi. Sadece Azeri Türkçesi konuşurdu. Bir gün ondan, bana ve kardeşime çok tuhaf gelen bir kelime duymuştuk. Gençliğinde, Dilman şehrinde, “Fehlettubba” adında bir hekimin, ona teşhis koyduğunu söylemişti. Akşam babam eve gelince, bu garip kelimenin sırrı çözüldü. Bu kelime, isim değil, o hekime verilmiş bir unvan imiş. “Fahrü’l-etibba” yani “hekimlerin övüncü” unvanını babaannem, “Fehlettubba” şeklinde duymuş ve aklında öyle kalmış.

Nadire Hanım’ın çatısının altına yuva yapan baykuştan söz ettiniz. Eski mahallelerimizde hayvanların da özel bir yeri vardı. Refik Halid’in sokak köpekleri hakkında çok hoş bir yazısını hatırlıyorum.

6- Eski bir İstanbul konağı... Kim bilir nasıl hayatların yaşandığı bu zarif konağın yerinde şimdi muhtemelen bir beton yığını vardır

Sokak köpeği olarak Medor adında bir beyaz, sokulgan, insan sever köpeği hatırlıyorum. Bizim ev halkı -babam hariç- köpekten çok, kedi severdi. Babam kurt ve çoban köpeği sever, fakat namaz kılan büyükannem “Ev murdar olur.” diyerek şiddetle karşı çıkardı. Babam da ilerde sahip olmayı düşündüğü ve hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan çiftlik evi hayallerine dalar, geniş bahçede besleyeceği kurt ve çoban köpeklerini düşünürdü. Medor, sokak halkının ortak köpeği idi ve beyazdı. 1947’de sokağa girdi 1950’lerde ortadan kayboldu. 1943’te Kurtuluş Caddesi’nden Çobanoğlu Sokağı’na taşındığımızda sokağın ortak köpeği siyahtı. 1946’da ortadan kayboldu. Adı Bobi idi. Sokağın ortak köpeği olmayan bir köpek, Sahure Hanım’ın ev sahibi Mösyö Istrati’nin eşi İtalyan Hanım’ın “Linda” adlı dişi köpeğiydi. Linda öldükten sonra bir müddet köpeksiz yaşamışlar, sonra beyaz sokak köpeği Medor’a adını onlar vermişler. Fakat himaye ile yetinerek, Medor’u ev içine almamışlardı. Kediler bahsi uzayacağından, kedi bahsine girmiyorum. Zaten sokağın ortak kedisi yoktu. Kediler arka bahçelerin ziyaretçileri olduklarından, Çobanoğlu Sokağı’nın ortak köpekleri vardı. Bahçelerin kedileri ise, arka sokak olan Kuyulubağ Sokağı sakinleri ile ortak kedilerdi.

Leyleğiniz var mıydı hocam, leyleğiniz?

Vardı tabii. Arka bahçeden komşumuz olan Kuyulubağ Sokağı sakini Haydar Bey’in evinin bacası üzerinde, 1943-1948 arasında her yaz bir leylek ailesi yuva yapardı. Kadıköy ve Üsküdar’da oturan tanıdıklar, bu manzarayı olağan bulurken, evimize Taksim’den, Cihangir’den yani leyleklerin terk ettiği semtlerden gelen misafirler için, hem leylek yuvası, hem de Nadire Hanım’ın damındaki baykuş yuvası, egzotik manzaralar olarak görünüyordu. 1990’lı yıllar biterken, İspanya’nın Sevilla kentinin bir banliyösünde, eski kışla görünümündeki bir binanın on kadar bacasında, on çift yani yirmi civarında leylek gördüm. Demek ki Endülü’sü leylekler terk etmemişti. Balıkesir, Orhangazi, Çatalca hâlâ leylekli midir acaba? 1996’dan sonra oralardan geçemedim. 1980-1990 arası, Silivri yolculuğu yapan her İstanbullu, yaz aylarında leylek görürdü. Hem de birden fazla... 1990’lı yıllarda ana yolda leylek görülmez oldu. Sadece 1995 yılıydı sanıyorum. Çatalca’nın Aydın köyünde haşmetli bir leylek görmüştüm. 1992’de ise, otobüs ile Bursa’dan dönerken, bir leylek ailesi ile karşılaşmış ve çantadan bir kâğıt çekerek, düşünmeden, bana dikte ediliyormuş gibi “Muhayyer Sümbüle” şiirimi yazmıştım. 1996’da ise, Balıkesir’den Çanakkale yoluna yönelmeden hemen önce, yine çok sağlıklı bir leylek ailesi ile karşılaşmıştım. 1940’lı yılların Feriköy’ünde, yalnız leylek ve baykuş yoktu. Göklerde çaylak denen ve saygınlığı doğan ve şahinden az olan yırtıcı kuşlar vardı. Bir serçe sürüsüne dalarlar ve bir talihsiz serçeyi yakalayınca kadar sürüye çığlık attırırlardı. Aynı kuşlar İstanbul göklerinde, doğan ve şahin pozunda saltanat sürdüler. 1970’ten sonra neden kayboldular? Tarım ilaçları mı kaybolmalarına sebep oldu? Yoksa doğanlar, atmacalar gibi avlanarak Arap ülkelerine satılmaları mı yok olmalarına sebep oldu? Bir kuş bilimcisine sormak lazım. Bazı biyologlara sordum. Fakat hepsi 1970 doğumlu olduklarından, doğdukları yıldan önce İstanbul semalarında çaylaklar dolaştığından haberleri yoktu. Kırlangıçlar da, Feriköy kuşları arasında temayüz ederlerdi. Kırlangıçların özel sevdikleri bir yer, Göztepe tren istasyonu binası idi. 1950’den başlayarak Feriköy’ü terk eden kırlangıçlar, 1960’lı yıllarda Göztepe istasyonunda yeterli miktarda vardı. 1999’da Göztepe istasyonunda kırlangıç yoktu. 2006 yılında Denizli Pamukkale’de bol miktarda kırlangıç gördüm. Aman Denizli halkı sadece horozlarına değil, kırlangıçlarına da iyi bakmalı. Bizim bahçede görülmedi, fakat karşımızdaki evin arka bahçesinde sansar görüldüğünü, o evin sahibi olan amcadan duymuştum. 1943-1950 arasında, Feriköy Çobanoğlu Sokağı’nda bol miktarda yarasa görülürdü.

7- Taksim Meydanı'na adını veren, bir zamanlar Beyoğlu'na suyun taksim edildiği Maksem, bir I. Mahmud devri yapısı... Sağ tarafta görülen duvar günümüzde yok. Arkadaki su deposu ise Büyükşehir Belediyesi tarafından büyük bir sanat galerisine dönüştürüldü: Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi

Sonra tamamen kayboldular. Birader ve ben kirpi ile ilk defa 1944'te Kısıklı-Çamlıca'da karşılaştık. Sonra bir daha ne Feriköy ne Göztepe'de kirpi gördük. 2008 yılında İnönü Üniversitesi lojmanlarının arasındaki kırsal bölgede, akşam karanlığında koşuşturan on-on beş kirpi gördüm. Malatyalılar da kirpilerimizi küstürmemeliler.

Hocam, belli ki İstanbul'un kırsal alanlarını iyi biliyorsunuz. İdrak ettiğiniz devirlerde mesirelere gitme geleneği devam ediyor muydu? Ailece şimdiki tabirle pikniğe mikniğe çıkılır mıydı?

1940'lı ve 1950'li yıllarda piknik bilinmezdi, 1960'tan sonra bu gelenek yerleşti, diye düşünenler vardır. Bu eski, İstanbul'u bilmeyenlerin hayalî bir tespitidir. Tam aksine, eski İstanbulluların ulaşım zorluklarına aldırılmayarak Küçüksu'da, Kuşdili Çayırı'nda, Kâğıthane'de vs. "mesire yerlerine gitmek" adıyla piknikler yaptıkları malumdur. 1940'larda, geleneksel ailelerde aile içi piknikler

kadınli erkekli yapıldı. Aynı ailelerden olmayan, fakat aralarında arkadaşlık, dostluk olan aile hanımları ise, kendi aralarında yılda iki üç defa piknik düzenlerlerdi. Telefonlu ev sayısı çok az olduğu hâlde Üsküdar'dan Seriy Hanım, Fatih'ten Hacer Hanım ve Fatma Hanım, Bebek'ten Sara Hanım, anneme ne yaparlarsa yapar, birbirlerine bir piknik yeri ve tarihi haberi ulaştırırlardı. "Hanımlar arası açıklık yer gezintileri" için annemin grubunun gözde mekânları şunlardı: Samatya İstanbul Hastanesi daha yapılmadığı ve sahil yolu da aynı şekilde mevcut olmadığı 1940'lı yıllarda, Samatya-Yedikule'de demiryolunu aştıktan sonra dik bir kayalıktan denize inilen yerin karşısında ağaçlık alan... Anneler ve teyzeler yemekleri hazırlamakla uğraşırken, erkek çocuklara kayalıktan inerek denize girme imkânı doğardı. Kız çocuklarının dokuz yaş ve üstünde olanlarının denize girmesine izin verilmezdi. Çünkü tek tük de olsa, denize girenleri seyreden ve kız çocuklara laf atan magandalar

8- Tophane Meydanı... Sağ tarafta yıkımlar gerçekleştirilmiş. Önde Mimar Sinan'ın eseri Kılıç Ali Paşa Camii, arka planda Galata ve İstanbul'un belli belirsiz tarihî silüeti... Süleymaniye Camii, Beyazıt Yangın Kulesi, Beyazıt Camii...

eksik değildi. Bu maganda tipler, ne hikmetse Küçüksu'da ve Beykoz'da görülmezdi. Magandaların nadir de olsa can sıkıldığı yerler, Yenikapı, Samatya ve Florya civarıydı. Hemen hemen hanımların tümü aynı klasik piknik yiyeceklerini getirirlerdi.

Neler yenirdi pikniklerde?

Kuru köfte, kızarmış patates dilimleri, yaprak sarması, biber dolması... İçecek olarak piknik mahallelerinde bulunan çeşmelerden su doldurulurdu. Gazozdan başka hazır içecek, 1940'lı yıllarda yoktu. Bizim grubun piknik mahallerinden diğerleri de, Florya, Küçüksu ve Beykoz idi. Neden Sarıyer'e gidilmezdi, bilmiyorum. Biraderim Hüseyin'le son katıldığımız piknik 1951'de on üç yaşımızda iken düzenlenen Küçüksu pikniği oldu. Ağabeyim Tıbbiyeli olmuş ve yirmi yaşına gelmişti. Erkeklerin katılmadığı pikniklere onun davet edilmesi tuhaf olurdu. Hüseyin

ve ben, sesi kalınlaşmış tipler olmuştuk. Başka yaşıtlarımız da aynı durumdaydılar. Çocukların götürülmeyeceği piknikler, hanımların kendilerine de tatsız geliyordu. Ayrıca magandalar çoluk çocuklu gruplara pek yaklaşmazken, ağaç altında oturan ve hepsi hanım olan bir grup, onlara ilginç gelebilirdi. Bu sebepler açıkça söylenmez, fakat hissedilirdi. İşte bu sebeplerle, ayrıca İstanbul'un kalabalıklaşması ve önceki yıllara göre insanlar kendilerini daha az güvenli hissettiklerinden hanım piknikleri ortadan kalktı. Ailelerin kendi içinde kadınlı erkekli gezinti yapmaları, mesela, Karakulak suyuna gitmeleri, Kanlıca'da yoğurt, Sarıyer'de börek yemeleri 1970'lere kadar sürdü. Sonra da yeni kuşakların, aile büyükleriyle birlikte piknik yapmaktan hoşlanmamaları sebebiyle, ailelerde "piknik özerkliği" devri bitti ve hemen ardından tatil köyleri, pansiyonlar, oteller dönemi başlayınca piknikler demode oldu.

9- İstanbul halkı mesirede... Eski İstanbul halkının en büyük eğlencelerinden biri bugün olduğu gibi, dün de mesirelere gitmek, yiyip içip eğlenerek hoşça vakit geçirmektir

Feriköy’de ne kadar oturdunuz?

1957’de Göztepe’ye, Merdivenköyü yakınına taşındık. Merdivenköyü Deresi içinde ve Fahrettin Kerim Gökay köşkünün bahçesinde de bol miktarda kurbağa vardı. 1964’ten beri ben, Levent’te oturuyorum, birader Teşvikiye’de. Levent’te daha önce Feriköy ve Göztepe’de çok karşılaştığım çaylak, kumru, kurbağa ve kaplumbağalarla selamlaşmaya devam ettim.

Bir şiirinizde Çukurbostan kaplumbağalarından söz ediyorsunuz.

Evet, Kızılcama Caddesi’nin bulunduğu yerdeki bostanlar, Feriköy Çobanoğlu Sokağı ile Okmeydanı arasında uzayıp giden büyük bostan, Levent Karanfil Caddesi’nde şimdi gökdelenlerin bulunduğu böğürtlenlerle dolu alan, Bebek’e inen İnşirah Yokuşu sırtlarındaki yeşil alanlar, Feriköy Akropolis Gazinosu civarındaki yeşil alan, Etiler Çamlık mevki, IV. Levent’ten sonra başlayan, şimdi Akademik Lojmanları’nın bulunduğu alan; Sahrayıcedit’ten hemen sonra uzanan çok geniş yeşil alan, daha akla gelebilecek birçok yer, kır çiçekleri ve kaplumbağaların yaşama alanı idi. Kentleşme, birçok kaplumbağanın yaşama alanını ortadan kaldırdı. “Çukurbostan Kaplumbağaları” şiirimde “hâkî cüppeli vakur ağalar” dediğim, geçmiş zaman kaplumbağalarıdır. 1970’lerin ortalarında çaylaklar da kayboldu. Kumru ve kurbağalarla karşılaşmak da 1980’den sonra çok nadir olaylardan oldu. Kaplumbağalar, gökdelenlerin başladığı 1990’lı yıllarda kayboldular. Levent’te çok gördüğüm çekirgeler ve peygamberdeveleri de 1990’larda çok azaldı. Bu, tarım ilaçlarına bağlanabilir mi, bilmiyorum. Yine zoologların çözecekleri bir mesele. Şimdi 1980’ler

öncesinin çekirgelerini, peygamberdevelerini, yeşil kertenkelelerini, hatta bol miktarda görülen şimdi pek rastlanmayan karınca yuvalarını bile özledim. 1940 ve 1950’lerde bazı yıllar, İstanbul balıkçıların ve İstanbul halkının yüzünü güldüren torik akınları olurdu. Torik, dar gelirli olmayan mahallelerde pek sevilmez, “banal” bir balık gibi görülürdü. Balıkçıların “derya kuzusu” diye överek sattıkları büyük balık... 1953 veya 1954 yılıydı. Yine bir torik akını olmuştu. Beyoğlu Atatürk Erkek Lisesi’nden eve tramvayla döner ve kırmızı renkli birinci mevki tramvayı değil, yeşil renkli ikinci mevki tramvayı tercih ederdik. Kırmızı renkli tramvaya binenler arasında, eve torik götüren yolcu oranı daha düşüktü. Torik akını sırasında, eve torik götürenler daha fazla olduğundan tramvay balık kokardı. Zaten şiddetle balık kokan tramvaya, elinde kafası kesekâğıdından dışarı taşmış bir torikle binen amcayı gören, uzun boylu, artist görünümlü yakışıklı ve iyi giyimli bir liseli -en fazla on yedi yaşındaydı- sesini yükseltti: “Zaten balık kokusundan mahvolduk. Al sana birisi daha. Evde çoluk çocuk, kedi köpek balık yiyecekler.” O yıllarda, yani altmış yıl önce, bir gencin, yaşlı birine böyle davranması, kavga gürültü çıkması için yeterdi. Fakat arkadaş çok iyi giyimliydi; amca ise ezik bir dış görünüşte olduğundan susmayı tercih etti.

Çocukluğunuzu ve ilk gençliğinizi yaşadığımız yıllarda “radyo günleri” yaşıyordunuz. Radyo ve o yılların müzik zevkine dair neler hatırlıyorsunuz?

1950’lere kadar orta hâlli her ailenin sadece bir adet Aga-Baltic veya Phillips marka tek bir radyosu olurdu. Çocukların radyo dinlemesine izin veren aileler de vardı, fakat birçok evde ve bizim ailede, çocuklar ancak ortaokullu olunca, yani on üç yaşından itibaren radyoya dokunabilirlerdi. Ben ve Hüseyin için de öyle oldu. 1940’lı yıllar boyunca radyoyu sadece babam kullandı. Ağabeyim Nadir Hatemi, benden ve biraderden yedi yaş büyük olduğu için, babam eve gelinceye kadar radyodan Türkçe tangolar ve hafif Batı müziği denen, çoğu İngilizce veya Fransızca parçalardan ibaret müziği dinlerdi. Bazen Batı müziği klasik eserlerini de dinleyen ağabeyim, bizim ailede Batı kültürüne en yakın kişi idi. Bunda Saint Michel Lisesi öğrencisi olmasının rolü büyüktü. Fakat Türk musikisini de terk etmemişti. Onun tıp öğrencisi olduğu yıllarda, faaliyete başlayan Üniversite Korosu’na devam etmeye çalışır, kendisinden bir iki yaş büyük olan Dr. Âbidin Gerçekker ile arkadaşlık eder, onun öğrenciliği sırasında Haseki Kadın-Doğum kliniğinde asistan olan Dr. Alâeddin Yavaşca’dan, hayranlıkla bahsederdi. Hüseyin ve ben

10- Eminönü-Unkapanı arasının eski görünüşü

dans müziğinden ve tangolardan çocukluğumuz boyunca hiç hoşlanmadık. Ben, ortaokul yıllarımda, çok sıkı bir Sadi Yaver Ataman korosu dinleyicisi oldum. Yani halk müziğini de, sevdiğim Türk müziğinin yanına ekledim. Çocukluktan beri elimizde radyo kullanma imkânı veya klasik Batı müziği plakları olsa, muhakkak ki ağabeyimiz gibi biz de klasik Batı müziğini çok sevecektik. Fakat yetişme çağlarımızda dinleyemediğimiz çok sesli müziği, otuz yaşa merdiven dayayınca sevmeye başladık.

Tıp Fakültesi'ne girdikten sonra, suriçinin yaşama alanlarınızdan biri hâline geldiğini biliyorum. Biraz suriçi, eskilerin tabiriyle nefis-i İstanbul hakkında konuşalım mı?

1940'lı yıllarda ve 1950'li yılların sonuna kadar, İstanbul deyince "suriçi" denen ve Topkapı, Edirnekapı, Silivrikapı surları ve Eminönü arasındaki eski Bizans anlaşılırdı. Bakırköy, Yeşilköy, Florya gibi semtler, Sirkeci'den trene binilerek gidilen ve "banliyö" tabir edilen semtlerdi. 1950'lerde şimdiki adı Gaziosmanpaşa olan Taşlıtarla ile Bayrampaşa diye bildiğiniz Sağmalcılar semtlerinin de adları, minibüs muavinlerinin yolcu çekmek için bağrıışmalarıyla duyuldu. Ataköy, Merter gibi semtler de 1950'lerde belirmişti. Suriçi denen bölgede, İstanbul'un Bizans'tan beri meskûn olan en eski semtleri bulunmaktadır. Eminönü, Yeni Cami ile Mısırçarşısı ile Hocapaşa ve Tahtakale'si ile Rüstem Paşa Camii ile çok tanınan bir ticaret merkeziydi. Beyoğlu ve Karaköy'deki giyim mağazaları daha "Avrupailemiş" halkın giyim

zevkine hitap ederken Sirkeci ve Sultanhamamı'nın mağazalarına muhafazakâr İstanbul halkı ve İstanbul'a Cumhuriyet döneminde yerleşmiş halk daha fazla ilgi duyardı. Sirkeci Garı'nın çevresindeki lokantalar ve saz salonunu daima dışından görerek üniversiteden mezun oldum. Fakat 1960'lı yıllar Sirkeci'sinde hâlâ Sultan Aziz ve Sultan Hamid devirlerinden izler vardı. Nostalji hisler duymadığım ve kalkmalarından memnun olduğum binalar, Sirkeci'nin ambarları idi.

Ne ambarları?

Bunlar, o devrin kargo şirketleriydi. Mesela Eminönü'nde bir toptancı, Samsun'dan aldığı siparişi gönderecek. Toptancı dükkânında bir tahta sebze-meyve sandığı görünümdeki ahşap sandık bulunur, esnaf ve çırakları sandığı doldurur, çiviler, sonra eline bir suluboya fırçası alır. Mürekkebe batırarak alıcının adını ve adresini yazar, sonra civardan bu işle geçinen "çemberci"yi çağırırdı. Çemberci elindeki aletle çelik yayları, sandığın etrafına, önüne arkasına gerer ve sıkıştırırdı. Sonra, Eminönü'nün her ticari sokağında en az beş kişi olarak bulunan bir taşıyıcı çağrılırdı. Bunlara "hamal" denirdi. Bu işçilere üzülen bakardık. Çünkü sırtlarına otuz kilo kadar yük aldıklarından, çoğu ter içinde çalışır ve çoğu da bel ağrısından şikâyet ederdi. Hamal, kendi ücretini aldıktan sonra sandığı yüklenir ve Sirkeci'deki ambarlara götürürdü. Ambar da, o yılların şartları ile aldıkları sandığı tren, şilep veya kamyonla gideceği yere ulaştırırdı. Ambarlar karayolu

11- Eminönü Meydanı'nın açılıp genişletilmeden önceki görünüşü. Sağ tarafta eski İstanbul'un karakteristik köşelerinden biri olan ve 1950'lerde yıkılan Balık Pazarı görülüyor

taşımacılığının artması ile mi, başka sebeplerle mi, bilemiyorum, 1980'lerde önemini kaybetti. Ambarların ve hamalların çok işlevli olduğu yıllarda, bol miktarda at arabası da vardı. Haldun Taner'in hikâyeleri o yılları çok iyi anlatır. "Şişhane'ye Yağmur Yağlıyordu" hikâyesini okuyan bir gence derim ki "O hikâyede anlatılan İstanbul, tam anlamı ile 1950'li yılların İstanbul'udur. 1950'li yıllarda Refii Cevat Ulunay ve Refik Halid Karay, yaşıyorlardı. Bu dünyayı terk edişleri, 1960'lı yılların ikinci yarısındadır. Refii Cevat'tan İstanbul kabadayılarını, yazar-çizerlerini okurduk. Refik Halid ise Ulunay'ın anlattıklarına ek olarak, Beyoğlu'nun eğlence dünyasını da anlatırdı. Bu iki yazarımızın, Sermet Muhtar Alus'un, Haldun Taner'in hayatlarını ve anılarını okumadan, İstanbul'un ruhunu tam anlamıyla hissedemeyiz. Ayrıca Samiha Ayverdi, Münevver Ayaşlı gibi hanım yazarlar da İstanbul'un ruhunu anlamamızda bize rehberlik ederler.

Hocam, söz tam istediğim yere geldi. Şimdi Sirkeci'deyiz, Sirkeci Garı'nı geçtik, Ankara Caddesi'nden yukarı doğru çıkıyoruz, gazetecilerin "Bizim Yokuş"undan...

Ankara Caddesi, bizi kalem ve düşünce caddesi olarak algılanan Bâbiâli'ye götürürdü. Bu caddenin Beyazıt'a doğru sağ tarafında, Sirkeci'ye en yakın bölümünde Semih Lütfi Kitabevi, aynı sırada yokuş yukarı çıkarken Ahmet Halit Kitabevi, Kanaat Kitabevi, sonra İnkılâp ve Remzi Kitabevleri vardı. Kanaat ile İnkılâp arasında o yıllarda yabancı dil öğrenmek isteyenlerin çok iltifat ettiği Linguaphone Enstitüsü vardı. Hatırladığıma göre bugünün 500-600 lirası karşılığında bir fiyatla 78 devirli 15-20 plakla lisan öğrenmeye kalkanlar, sonra bu plakları ya düşük fiyatla satarlar veya akraba ve taallukattan bir öğrenciye hediye ederlerdi. Remzi Kitabevi'nin karşısında, bugünkü Kültür Bakanlığı Yayinevi'nin yerinde, Osmanlı devrinden beri orada

12- İstanbul balıkçıları Boğaz'a açılmışlar. Arka planda Mecidiye (Ortaköy) Camii

bulunan ve 1960'lara kadar devam eden İbrahim Hilmi Çığıracan Kitabevi vardı. Kataloğunda Tagore ve Benjamin Franklin'in hayatı gibi çeviri eserler yanında, Hüseyin Rahmi Gürpınar romanları vardı. Devam edelim: Vilayet sırasından yürürsek, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne en yakın yerde Hukuk kitapları satan İsmail Hakkı Akgün Kitabevi vardı. Remzi Kitabevi'nin yanından sağa saparak İran Konsoloslugu'nun yanından Cağaloğlu'na çıkılan yokuşun sol tarafında *Saatli Maarif Takvimi*'ni yayımlayan Naci Kasım Bey'in Maarif Kitabevi vardı. Maarif Kitabevi hâlen orada duruyor.

Devrin tanınmış yazar, şair ve gazetecilerinden bazılarını "Bizim Yokuş"ta görmüş olmalısınız.

Ben tabii 1930'ların Bâbüâli'sine yetişmedim. O devirde Ahmet Haşim'i, Nâzım Hikmet'i, Peyami Safa'yı, Vâlâ Nurettin'i, Semih Lütfi'yi, Ahmet Halit Yaşaroğlu'nu, Vedat Nedim Tör'ü ve daha birçok yazarı burada görmek mümkünmüş. Ben 1950'lerle 1966 yılı arasında Ankara Caddesi'nde dolaşır oldum ve Yaşar Nabi Nayır, Peyami Safa ve Refii Cevat Ulunay'ı, ayrıca Remzi Kitabevi'nin kurucusu Remzi Bey'i, İbrahim Hilmi Çığıracan'ı gördüm. 1954 yılında bir gün zarif ve kültürlü bir çifti, Refik Fersan ve Fahire Fersan'ı İstanbul Radyosu'ndan çıkarken gördüm. 1961'de Kadıköy vapurunda Ahmet Kutsi Tecer'i gördüm. Birkaç defa Taksim'de Behçet Kemal Çağlar'ı gördüm. 1964 yılında Nispetiye Caddesi'nde Şerif Muhittin Targan'ı ve koluna girmiş eşi Safiye

13- Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sultanahmet Meydanı. Örne Sütun, Yılanlı Sütun ve Mısır Obeliski. Sağ tarafta Sultanahmet Camii, arka planda Ayasofya

Ayla'yı gördüm. İskender Mirza'yı Gülhane Parkı önünde karşılamaya çıkan naif İstanbullular arasında bulundum. Daha birçok karşılaşma anım var.

Basının merkezi Bâbîâli idi. O civarda, kahvelerde, lokantalarda, kitapçı dükkânlarında her an herhangi bir yazarla, şairle karşılaşmak mümkündü. O yıllarda hangi gazeteleri ve yazarları okurdunuz?

1940'larda orta hâlli evlere ancak tek gazete girerdi. Biraz daha üst gelirli olan evlere, iki gazete filan... Birçok ev için, gazeteye para vermek lükstü, ayağını yorganına göre uzatmak prensibine aykırı idi. Bizim eve, her gün bir *Akşam* gazetesi alınır. *Akşam*'ı seçenler Necmeddin Sadak ve Vâlâ Nurettin havası solurlardı. Babam, 1950'ye kadar *Akşam*'dan vazgeçmedi. 1950'den sonra bazen Sedat Simavi'nin *Hürriyet*'ini, bazen de Safa Kılıçlıoğlu'nun *Yeni Sabah*'ını aldı. Aksaray'da oturan eniştem Son Posta gazetesini bırakmadı. Bazı günler babam "dünyadan haberimiz olsun" diye, üç dört gazete getirirdi ve bayram ederdik. *Milliyet* gazetesini, Osmanlı döneminde İran'dan Türkiye'ye göç etmiş olan Ali Naci Karacan kurmuştu. Erken ölümünden sonra, gazete, oğlu Ercüment Karacan'a kaldı. 1950 ve 1960'larda, lise ve üniversite gençliğinin en sevdiği gazete *Milliyet*, emekçilerin ve orta sınıfın gazetesi *Hürriyet*, emekli yüksek memur, emekli öğretmen, emekli mülkiye memurlarının gazetesi *Cumhuriyet* idi. *Cumhuriyet* kravatlı ve günlük bir gazeteydi, yani bugünkünden çok farklı... 1985'ten sonra kot pantolonlu, tişörtlü "bir tür devrimci" görünümüne büründü. Fakat bu iş gömleğini, ceketli ve kravatlı kıyafetin üzerine giymişti. *Milliyet*, bütün 1950'li yıllarda lise ve üniversite gençliği tarafından sevildi. Çünkü Abdülcanbaz ve Hoş Memo gibi biri yerli, diğeri Amerikan mizah örneği olan iki dizi, gençlere neşe veriyordu. Azınlıkların gazeteleri Ermenice *Jamanak* ve *Marmara*, Türkçe ve Ladino yani Yahudi İspanyolcasıyla çıkan *Şalom* ve Rumca *Apoyevmatini* gibi gazetelerdi.

Ladinoyu konuşabilenler o yıllarda İstanbul'da herhâlde epeyce fazlaydı.

Şöyle söyleyeyim: 1949 yılında, ağabeyimle birlikte vapurla Eyüp'e kadar gidip dönmüştüm. Vapur, Haliç'te oturan Musevi vatandaşlarla doluydu. Vapur halkının yarısına yakını aralarında Fransızca, diğeri yarısı da Ladino konuşuyordu.

Hocam, isterseniz Sultanahmet'e doğru ilerleyelim.

Sultanahmet'te şimdiki gibi bol turist yoktu. Ayasofya Müzesi'ne ve Sultanahmet Camii'ne rahatça

14- Sultanahmet (M. Hilmi Şenalp Arşivi)

girer, birincisinde kafamızı dinleyerek dolaşır, ikincisinde ise تنها ve ışıklı mavi bir ortamda dua ederdik. 1953 veya 1954 yılında, ilk defa Arkeoloji Müzesi'ni ziyaret etmiş ve zamanın tarih kitaplarında fotoğrafları kötü bir şekilde basılmış heykellerin ve lahitlerin asıllarının ne kadar etkileyici olduğunu düşünmüştüm. Topkapı Sarayı'nda biraz daha fazla turist olurdu. Turistlere, ellili yılların ikinci yarısına kadar ya "seyyah" veya "ecnebi seyyah" denirdi. Topkapı Sarayı'na gelenler arasında Amerikalı, Japon gibi "ecnebler" pek görülmezdi. Avrupalı ziyaretçiler Fransız, İngiliz, Alman, doğulular ise, Suriyeli, Iraklı, Ürdünlü, İranlı turistler olurdu. Sayıları da bugünkü kadar fazla değildi. II. Mahmut Türbesi'nin ek binaları bir devlet dairesinin kullanımına verilmişti. Devlet dairesinin çalışanları da "Müdür Bey'in emri var." diyerek kimseyi içeri almazlardı.

Şimdi Türk Ocakları'nın İstanbul Şubesi tarafından kullanılıyor.

Öyle mi? Bilmiyordum. Ben türbenin ziyarete açıldığını belki biraz da geç olarak, 1994 yılında öğrendim

ve sevinçle o bölgeyi ziyarete gittim. Başka merak ettiğim bir yer, Yeni Cami Hünkâr Mahfili idi. Fakat 1986'da -bilmiyorum, belki de 1988'di- görmek üzere gittiğimde heybetli bir bıyıklı önüme geçti. "Ben vakıflardan burayı halı deposu olarak kiraladım, giremezsin!" dedi. Duyduğum iğbirar sebebiyle hâlâ Hünkâr Mahfili'ni görmeye gitmedim. Şimdi, çok şükür halı deposu değilmiş.

Yeni Cami Hünkâr Mahfili, İTO tarafından çok başarılı bir şekilde restore ettirildi. Şimdi rampa kısmı zaman zaman sergilerin açıldığı bir sanat galerisi olarak kullanılıyor. Peki, Beyazıt Meydanı?

Beyazıt Meydanı, başta çocuklar olmak üzere, bütün İstanbulluları büyüledi. Ortasında büyük bir mermer havuz vardı. 1951, 1952, 1953, 1954 yazlarında birader Hüseyin ile havuzun kenarına oturur, yüzümüze gelen fiskiye serpintileriyle mutlu olur, sonra bir tramvaya atlar, yolda Sahhaflar'dan aldığımız kitapları karıştırırdık. Yine bir yaz tatili sırasında tramvayda Sahhaflar'dan aldığımız *Musahebat-ı Edebiye* adlı kitabı karıştırırken yanımdaki amca, ilerici bir amca olacak ki kükredi,

15- Senekerim Balyan'ın ağızdan dolma Osmanlı topu şeklinde yaptığı Beyazıt Yangın Kulesi. Arka planda İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılan Harbiye Nezareti binası ve Süleymaniye Camii

“Gençsiniz, harf inkılabına uyun. Bu din kitaplarını bırakın!” dedi. Amca, 1910 doğumlu görünüyordu. Eski alfabeyi bildiğini düşünerek, kitabı eline uzattım; konusunun “edebiyat sohbetleri” olduğunu anlayınca hafif mahcup olarak “Güzel, ama yine de derslerinizi ihmal etmeyin!” diyerek sustu. O yıllarda İstanbul Üniversitesi Merkez Binası kapısında polis kontrolü yoktu. Üniversite bahçesini ve Beyazıt Yangın Kulesi’ni görmek isteyen herkes girebilirdi. 27 Mayıs sonrasında da giriş serbestti. 1968 gençleri ve özellikle 1970 gençleri bu binayı netameli hâle getirdiler. Süleymaniye Camii’nin içi ve dışı sükûnet ve mağfiret iklimi idi. Fakat Beyazıt Meydanı daha 1956 yılında bozulmuş, hem bir çeşit labirent hem yokuş hâline getirilmişti. İşte o yıllar, yani 27 Mayıs’a bir iki yıl kala, Süleymaniye de bozuldu üniversitenin solundan Süleymaniye’ye götüren yolda 1957 kışında şu manzarayı görmüştüm: Bir çadır kurulmuş, önünde çığırktan ve münasebetsiz tavırlı bir adam, elindeki çanı çalarak “Büyük fedakârlıklarla Şahmeran’ı avladık. Aman

Allah’ım, neler yaratıyorsun Neler yaratıyorsuuuuun!” diye bağıyor ve Şahmeran’ı avlamış olmak yalanıyla bugünün 2,5-3 lirasını ödeyen, çoğunluğu hafta sonu iznine çıkmış erler olan saf müşterileri avlıyordu.

Bu tipte çadır tiyatroları Anadolu’da gezerlerdi genellikle. İstanbul’un göbeğinde de avlayacak saf insanlar bulabiliyorlarmış demek.

Evet, İstanbul’un göbeğinde... O pazar günü eve çok kederli dönmüştüm. “Bana üniversitesi, kütüphanesi, camisi, Sahhaflar Çarşısı ile tam bir kültür semti gibi görünen Beyazıt Meydanı, pazar günleri ne kadar bozuluyormuş!” diye düşünüyordum. Bu bozulma muhakkak ki 1956’da Beyazıt Meydanı berbat edildikten sonra olmuştu. Nereden mi biliyorum? İstanbul Fethi’nin 500. yılı kutlamaları sırasında, bir pazar günü, halamın eşi Rıza Müşfik Bey, kendi çocuklarını, kardeşimi ve beni Beyazıt Meydanı’nda gezdirmişti. O gün Beyazıt’ta cami, üniversite kapısı, beyaz renk mermer havuz ve temizlik hâkimdi. 1957 pazarında ise, eciş bücüş yokuşlu bir zemin, yere atılmış kâğıt ve izmaritler, gürültü, gürültüyü bastıran bir tonda da “Aman Allah’ım neler yaratıyorsun!” çığlıkları...

Şimdi 1940’larda Beyazıt’tan Aksaray’a doğru ilerlediğimizi farz edelim. Neler göreceğiz?

Beyazıt Meydanı’ndan Aksaray’a götüren caddenin ortasında, aynen Harbiye-Elmadağ arasında olduğu gibi ağaçlı bir kaldırım vardı. Zorunlu muydu bilmiyorum, bu ağaçlar Menderes’in imar faaliyetleri sırasında kaldırıldı. Edebiyat Fakültesi karşısında, üzerinde nefis bir talik yazı ile “Simkeşhâne-i Âmire” yazılı kapı kaldırıldı. Bu kitabe şimdi nerde acaba? Korunmuşsa, orada Simkeşhane’den kalan binanın cephesine anıt gibi yapıştırılması güzel olur; bir zamanlar burada, gümüş tel çeken bir devlet atölyesi vardı demek için.

Simkeşhane’nin ön tarafı, Ordu Caddesi’ni genişletmek amacıyla yıkılmıştı. Rahmetli Adnan Menderes’in İstanbul’u tek parti devrinin ihmal edilmişliğinden kurtarmak amacıyla yaptığı, ancak birçok tarihî eserin yok olmasına yol açan imar faaliyetinin tatsız sonuçlarından biri. Bu imar hareketleri hakkında neler hatırlıyorsunuz?

1950’li yıllarda Vatan ve Millet caddeleri inşaatı başladı. Birçok ahşap konak, eski mezar, hatta camiler tarihe karıştı. Keşke o yıllarda mali durumumuz iyi olsaydı da, Haliç Köprüsü gibi bir eser o zaman yapılarak, Aksaray-Yeşilköy arasını bu alternatif yolla açabilseydik. Fakat o yıllarda malî durumumuz buna imkân vermezdi. Mühendisliğimiz de bugüne göre çok geriydi. Vatan

16- Hüsrev Hatemi

ve Millet caddelerini açmamak da düşünülemezdi. 1954 yılında bir gün halam, Guraba Hastanesi'nde bir sağlık kontrolü yaptıracaktı. O gün onlarda misafir olduğumuzdan, beni de yanına aldı. Aksaray'dan Topkapı tramvayına bindik. Keşke bugünün imkânları 1954'te de olsaydı; bu tramvay yolculuğunu videoya almak ne kadar ilginç olurdu. Tramvay, bugün düz bir cadde olan Millet Caddesi'nde gittiği gibi gitmiyor, dar ve iki kıyısı yer yer birbirine çok yaklaşan, tamamı ahşap evlerle dolu sokaklardan, helezonlar çizerek ilerliyordu. Şimdi düz bir çizgi üzerinde gördüğümüz mahalle adları, o zaman bu helezonlar üzerinde noktalar gibiydi. Yani Aksaray, Yusufpaşa, Haseki, Fındıkzade, Çapa gibi durakların birinden ötekine kavrılarak ulaşılyordu.

Sizin Tıp Fakültesi'ne başladığımız yıllarda bu caddeler açılmış, dolayısıyla çevrenin görünüşü bir hayli değişmiş olmalı.

Tıp Fakültesi'ni 1962'de bitirdim, 1963'te de Haseki'de ihtisasa başladım. 1962-1968 arasında o semtler çok az değişmişti. Haseki ile Cerrahpaşa arasındaki ara sokaklarda, Halide Edip Adıvar'ın *Sineklibakkal* romanında anlattığı manzaralar devam ediyordu. Topkapı'nın ve Gureba'nın, Astsubay Orduevi'ne doğru inen arka yamaçları da henüz eski İstanbul sokakları görünümündeydi. Daha önce yangın yeri olan Vatan Caddesi ile Fatih arası kısa sürede kârgir binalarla dolmuştu. Daha önce bostan olan Kızılelma Caddesi'nin iki yanı da ahşap evlerle değil, kârgir binalarla doluydu. Fakat Kocamustafapaşa, Cerrahpaşa, Bulgur Palas civarı, Etyemez semtleri ahşap binalarını muhafaza ediyorlardı.

Yahya Kemal "Ölüm, yabancı bir âlemde bir geceyse bile/Tahayyülümde vatan kalsın eski haliyle." dedi ve dileği yerine geldi. İstanbul ve Türkiye, Yahya Kemal'in ölümünden sonraki on yıl içinde çok değişti.

Hocam, son zamanlarda gündemden hiç düşmeyen Taksim Meydanı'nın 1940'lı, 1950'li yılları hakkında hatırladıklarınızı sormak istiyorum. Taksim'e ilk defa ne zaman çıktınız?

Hiç unutmam, 1945 yılının bir bahar günü, Aksaray'dan, halam Âkile Müşfik Hanım'ı ziyaretten dönüyoruz. Her zaman Harbiye'de iner ve orada Kurtuluş tramvayını beklerdik. Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye tramvayı, indiğimiz tramvay olurdu. Annem çok meraklı, fakat o zamanın şartları gereği yalnız başına hiç araştırma seyahati yapmayan, sinema, hatta mezarlık ziyaretleri için bile "Çocuklar istiyor" cümlesini vesile yapan bir hanımdı. O gün "Atatürk Âbidesi'ni -o zaman anıtlara "abide" denirdi- görelim." diyerek Taksim'de üçümüz indik. Abidenin yanına yaklaştık. Atatürk, İnönü ve anıttaki diğer zevat, bizi görüyor ve izliyor gibi geliyordu bana ve biradere. Atatürk, biz doğduğumuz yıl ölmüştü. Fakat diğer zevat sağdı. Anıtın etrafında çiçekler ve o devirde sayın halkımız çiçek koparmaya çok hevesli olduğundan, gri elbiseli ve şapkalı, elinde düdük bulunan bir park bekçisi vardı. Bekçi âni olarak, düdüğü kuvvetle öttürmeye başladı. Ben ve Hüseyin, bu düdük sesleriyle, heykellerin üzerimizde yarattığı hipnoz hâlimden kurtulduk. Etrafa bakınca yıpranmış mantolu ve annem yaşında bir hanımın, herhâlde yakasına takmak için, bir menekşeyi koparmasına ramak kaldığını gördük. Hanım, utanarak, yavaş yavaş ortadan kayboldu. Bekçi de, bir suç işlenmesine mani olmuş insanların manevi hazzı içinde abide etrafında dolaşmasına devam etti.

"Yassah hemşerim!" dendi mi akan sular dururdu.

Taksim'i bu görüşümüz eşref saatte cereyan etmiş olacak ki, o yılın Cumhuriyet Bayramı'ndan başlayarak babam, ağabeyim, ben ve Hüseyin 1949 yılına kadar her Cumhuriyet Bayramı'nda gece ve gündüz Taksim Meydanı'na gittik. Gündüz vaktinde tankları, top arabalarını, erlerin geçidini seyrederdik. Gece de "çatapat" veya "maytap" denen "light" ateşli eğlence araçlarını kullananları, nadiren fener alayını, hemen her gidişimizde de, Maksem binasının yanındaki duvardan akıtılan ve ışıqla renklendirilen suları... 1949'dan başlayarak 1953 yılına kadar sadece ağabeyimiz ile gittik. 1953-1954 ders yılında ise, Hüseyin ve ben, Beyoğlu Atatürk Erkek Lisesi öğrencisi olduk. Her gün Taksim Meydanı'ndan

geçiyorduk. Artık sadece gündüz yapılan kutlamalara gittik. 1957'den sonra artık İstanbul'da ahval ve şerait değişmişti. Bir millî heyecan kalmamıştı. Azınlıkların içinde 6-7 Eylül olayları acısı, CHP'lilerin içinde "İnönü'ye taş atıldı" acısı, Demokrat Partililer içinde "Ah İsmet Paşa sen yok musun sen! Kim bilir neler hazırlıyorsun?" hisleri vardı. 1955'ten başlayarak, Cumhuriyet bayramlarında Taksim'e gitmedim. Bir müddet sonra da, törenler Vatan Caddesi'ne taşındı. 1957 seçimlerinden iki Taksim hatıram var. Birincisi, İnönü, seçim konuşması için bir pazar günü Taksim'e gelecekti. Hüseyin ile benim üniversite birinci sınıfı bitirmiş olduğumuz yıl. Göztepe'den kalkarak Taksim'e geldik. Meydana girmenin imkânsız olduğunu görünce Tarlabası'na saptık ve arka sokaktan, Fransız Kültür Merkezi'nin önüne geldik. O zamana kadar görmediğimiz bir izdiham vardı. Hüseyin bana "Eve dönelim bari!" dedi. Artık İstiklal Caddesi başında da meydandan farklı olmayan bir kalabalık vardı. Tam o anda, provokatör mü, aptal bir İnönü hayranı mı olduğunu hâlâ bilmediğim, çelimsiz, ince bıyıklı ve başı kasketli bir adam "Kurban olam sana İsmet Babaaa! Babanın bu günlerini de mi görecektim. İtin, itin!" diye bağırarak, önümüzde duranları itmeye başladı. O yaşlarda, ölüm korkusu da olsa, ben ve Hüseyin "imdat" diye bağırılmaz, gülünç görünmekten korkardık. Biz kimseyi itmediğimiz için, arkadakilerle öndekiler arasında ayakta durma becerimiz de yoktu. Yere düşerek ezilmek üzere iken Fransız Kültür Merkezi önüne İş Bankası'nın o yıl yerleştirmiş olduğu kumbara şeklindeki madeni reklam direğine sıkı sıkı yapıştık. Hayatımızı kurtaran o reklam direğine ve kumbaraya hâlâ minnettirim.

İki hatıram var demiştiniz.

Ha, evet. İkinci hatıram da şu: Mete Caddesi'nin başlangıcına yakın bir yerde, adını unuttuğum bir partiden milletvekili adayı olan Reşat Ekrem Koçu, seçim konuşması yapacaktı. Pazar günü dışında bir gündü. Henüz üniversite tatili sürmekte olduğundan, bu defa yalnız olarak, gazete ilanında belirtilen mahalle gittim. Yarım saat önce gittiğim hâlde, meydanın Mete Caddesi'ne bakan yerinde kimse yoktu. Yazılarını severek okuduğum Reşat Ekrem Koçu'yu görmek istiyordum. İlanda belirtilen saat ve dakikada, elinde cızırtılı bir mikrofon tutan biri ile ince tel gözlüklü, beyaz saçlı bir dede görüntüsü ile Reşat Ekrem Koçu görüldü. Mikrofon kuruldu, saatine bakarak konuşmaya başladı. Etraftaki kasketli inşaat işçilerinden on kadar dinleyici ile ben. Miting ahali bu kadardı. Bu durum, kasketli vatandaşların çok hoşuna gitti. Çünkü bu efendi adam, onlarla göz göze ve çok yakından konuşmuş

oluyordu. Başka seçim konuşmaları çok kavgalı gürültülü olurken, Reşat Ekrem Bey'in konuşmasının özeti şuydu: "Menderes, İstanbul vilayeti ile belediye başkanlığını birbirinden ayırmak istiyor. Olur mu bu efendim, olur mu? İstanbul kendine has bir şehirdir. Osmanlı padişahları bile uzun süre bunu yapmamışlardır. Olur mu bu?" Kasketli vatandaşlar, öz amcalarını yatıştırır gibi "Yook, olmaz!" dediler ve Reşat Ekrem Bey hafifçe ve hazince gülümsedi. 1957 seçimlerinde milletvekili adayı olan Reşat Ekrem Koçu, 1960'lı yıllarda beka yurduna göçtü.

Reşat Ekrem'in siyaseti de denediğini ve milletvekili adayı olduğunu bilmiyordum. Hocam, bu nefis sohbet için çok teşekkür ediyorum.